

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 40. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992360174224/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

paa Skibet for at foretage den fælles store Rejse. De benytter sig af hvert gunstigt Vindpust, medens de Andre, som er nødt til at bære sig selv, svømmer møjsommelig bagefter, drager liden Fordel af gunstig Bør og tilnød, naar deres Kræfter er udtømte, finder en rædselsfuld Død i Bølgerne. I veltalende Ord er her en enkelt af Livets Fordele, Rigdommen, priset, og hvad der gælder om dette, det mest underordnede af Livets uadvortes Goder, det gælder med endnu mere Styrke om alle de andre ydre Former af Lykke og Magt.

Det er nu ved Aarhundredskiftet, at vi første Gang støder paa denne Modsigelse: en Personlighed, der i Aandens Verden staar som en Gud og en Hersker, som føler for Alt, gennem Følelsen optager det hele Alliv i sig, og i hvis Hjertes Fordringer der ligger Kravet paa en Almagt; thi en Almagt maaite han have for at kunne omdanne den kolde, haarde Verden til en Verden efter sit Hjerte, og som paa samme Tid er — hvad? er f. Eks. som Werther en Legations-Sekretær med nogle Hundreder om Aaret, der maa være glad, naar Arveprinsen forærer ham 25 Dukater, indespærret Halvdelen af Dagen i sit Kontor, det vil sige i sin lille Samfundsrubrik, indespærret endog af det højere Selskab, og sættende Livets hele Salighed og Fylde i Besiddelsen af et enkelt Pigebarn, hvem saa den første, den bedste Filister snapper bort for hans Næse. Overalt hvor han har en Evne, mødes den af en Skranke, overalt hvor han har en Attraa, mødes den af en Tvangsform, og hvor han har en brændende Drift, en nagende sjælelig Tørst, hvor han udstrækker sine Hænder i Lidenskab, svarer Samfundsforholdene ham et uafviseligt Nej. Det er da som var der et stort, et gruelt Misforhold mellem den Enkelte og den almindelige Tilstand, Hjertet og Forstandsordenen, Lidenskabens Love og Samfundets Love — og dette Indtryk laa dybt i Slægten. Det stod for denne Slægt, som var der noget Galt etsteds i Tilyværelsens store Maskineri og som var det ved at gaa ud af sine Fuger. Snart hørte man det knage og briste, da hin Tid kom, da alle Mure nedbrødes og alle Former sprængtes, da alt Bestaaende styrtede overende og alle Standsforskelle med ét Slag forsvandt, da Luften fyldtes med Krudtrøg og med Marseillaisens første Toner, da Rigers hundredaarige Grænser flyttedes og omflyttedes, Konger halsbuggedes og alsattes, en tusindaarig Religion afskaffedes, en korsikansk Artilleri-Løjtnant udraabte sig selv til Revolutionens Arving, er-

klærede alle Baner aabne for Talentet, og da man saa en fransk Værtshusholders Søn bestige Neapels Trone og en forhenværende Grenader gribe Sverigs Scepter og bemægtige sig Norges.

Der er Bebudelsens og den uklare Uros Higen i Werther. Uhyre Omvæltninger ligger mellem ham og den næste store franske Type, René. I René er Bebudelsens Poesi afløst af Skuffelsens. Istedendfor Utilfredsheden før de store Sammenbrud er traadt Utilfredsstillelsen efter. Alle hine Kæmpe-Omvæltninger havde ikke formaact at bringe Menneskeaaandens Krav og de ydre Forhold i Samklang med hinanden. Kampen for den Enkeltes Menneskeret syntes kun at ville føre til nye Magthaveres Voids-herredømme. Saa møder vi da paany i Literaturen Tidsalderens unge Mand. Hvor er han forandret! Al Friskhed er vejet fra hans Lød, al Barnlighed vejet fra hans Sind; hans Pande er rynket, hans Liv er ørkesløst, hans Haand er knyttet. Udstødt af et Samfund, som han forbander, fordi han ikke i det kan finde sin Plads, ser vi ham flakke om i den nye Verden, i Urskovene blandt vilde Folkestammer. Et nyt Element er indtraadt i hans Sjæl, som ikke fandtes i Werthers: Melankolien. Atter og atter kommer Werther netop tilbage til, at Intet er ham en saadan Pest som ondt Lune og Mismod; Werther er ulykkelig, men ikke melankolsk. René derimod er fortabt i en ørkesløs Kval, hvorover han ikke kan blive Herre. Han er lungsindig og Menneskehader. Han danner Overgangen fra Goethes Werther til Byron's Gjaur og Korsar.

IV

Chateaubriand hører ikke som Goethe til Fredens Mænd. Der stod en Tilintetgørelsens Stjerne over hans Vugge; der er intet Aar imellem hans Fødsel og Napoleon Bonapartes, og hin Sværdtids mørke og grusomme Aand fornemmes i hans Skrifter og har meddelt dem en egen vild Poesi.

Men, kunde man indvende, har han da virkelig noget tilfælles med Rousseau og Goethe, har han virkelig hørt Noget af dem? Jeg anser det for godtgjort, at ikke blot han men hele hin Tidsalder var dannet af de Bøger, vi nys har gennemgaaet kritisk. Der lader sig føre en Art Bevis herfor: Etsteds, hvor